ECLI:LV:AT:2019:1031.A420256815.6.S
Lieta Nr. A420256815, SKA-316/2019
Administratīvo lietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2019.gada 31.oktobrī

Tiesa šādā sastāvā: senatori Anita Kovaļevska, Andris Guļāns, Veronika Krūmiņa,

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu, ar kuru viņam tiktu atlīdzināts 13 000 *euro* nemantiskais (morālais) kaitējums, sakarā ar /pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2017.gada 3.jūlija spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. A/ vērsās Ieslodzījuma vietu pārvaldē sakarā ar spēkā stājušos spriedumu administratīvajā lietā Nr. A420491313, ar kuru par prettiesisku tika atzīta Jelgavas cietuma administrācijas faktiskā rīcība, laika periodā no 2012.gada 5.februāra līdz 2013.gada 5.februārim pielietojot roku dzelžus pieteicējam, pārvietojot viņu pa Jelgavas cietuma teritoriju. Pieteicējs Ieslodzījuma vietu pārvaldei lūdza atlīdzināt Jelgavas cietuma administrācijas prettiesiskās rīcības rezultātā radīto nemantisko (morālo) kaitējumu 7114 *euro*.

Pārvalde 2015.gada 19.jūnijā pieņēma lēmumu atteikt pieteicējam nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu naudā, kā nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu nosakot rakstveida atvainošanos.

[2] Nepiekrītot Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmumam, pieteicējs vērsās tiesā par nemantiskā (morālā un personiskā) kaitējuma atlīdzinājuma 13 000 *euro* noteikšanu. Administratīvā rajona tiesa ar 2016.gada 27.janvāra spriedumu pieteikumu apmierināja daļā, uzliekot pienākumu Latvijas Republikai atlīdzināt pieteicējam nodarīto nemantisko (morālo) kaitējumu 1000 *euro*. Pārējā daļā pieteikums noraidīts.

[3] Izskatot Ieslodzījuma vietu pārvaldes apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa ar 2017.gada 3.jūlija spriedumu noraidīja /pers. A/ pieteikumu daļā par nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu 1000 *euro*. Spriedums pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[3.1] Nemantiskais (morālais) kaitējums ne vienmēr ir atlīdzināms naudā. Nemantisko (morālo) kaitējumu nosaka atbilstoši aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam un konkrētā aizskāruma smagumam, ņemot vērā iestādes rīcības tiesisko un faktisko pamatojumu un motīvus, cietušā rīcību un līdzatbildību, kā arī citus konkrētajā gadījumā būtiskus apstākļus.

[3.2] Jelgavas cietuma darbinieki konvojēja pieteicēju ārpus kameras roku dzelžos drošības apsvērumu dēļ, balstoties uz pieteicēja individuālo riska novērtējumu, nevis tādēļ, lai pazemotu pieteicēju vai radītu viņam ciešanas.

[3.3] Lemjot par nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu, ir jāņem vērā arī pieteicēja personību raksturojošo iezīmju kopums, jo tieši šīs īpašības ir bijušas par pamatu aizdomām par iespējamu uzbrukumu, iespējamu nepakļaušanos vai pretošanos, mēģinājumu bēgt vai nodarīt kaitējumu sev un citām personām. Iestādes rīcības pamatojums un motīvi, kā arī pieteicēja personības raksturojums ir pietiekami svarīgi iemesli, lai atlīdzinājums pieteicējam netiktu noteikts naudā.

[3.4] Citi kumulatīvi apstākļi konkrētajā lietā nav konstatējami.

[3.5] Pēc Ieslodzījuma pārvaldes 2013.gada 6.februāra vēstules saņemšanas, konvojējot pieteicēju ārpus kameras, vairs netika pielietoti roku dzelži, izpildot pārvaldes vēstulē norādīto, ka ir jāatceļ uz mūžu notiesāto personu individuālās riska izvērtēšanas komisijas lēmumi par roku dzelžu piemērošanu. Iestāde bez vilcināšanās ir pārtraukusi prettiesisko rīcību.

[3.6] Roku dzelžu pielietošana kopumā nevar tikt vērtēta kā ilgstoša, jo, lai arī izskatāmais periods ir viens gads, katras lietošanas reizes ilgums ir bijis no piecām līdz desmit minūtēm (kopumā apmēram divas reizes nedēļā maksimāli līdz 20 minūtēm).

[3.7] Nav rodams apstiprinājums pieteicēja apgalvojumiem par agresīvu, cinisku attieksmi pret viņu, iebiedēšanu, pazemošanu vai ņirgāšanos roku dzelžu pielietošanas laikā.

[3.8] Pirmās instances tiesa ar spriedumu tā spēkā stājušajā daļā nekonstatēja pieteicēja veselībai radītu kaitējumu, attiecīgi lieta izskatāma tikai daļā par morālo kaitējumu un visi pieteicēja argumenti par veselībai nodarīto kaitējumu ir atstājami bez ievērības.

[3.9] Personas slimība vispārīgi pati par sevi varētu būt pamats roku dzelžu pielietošanu uzskatīt par nesamērīgu, tomēr izskatāmajā gadījumā šādi apstākļi netiek konstatēti. Pieteicēja diagnozes ir saistītas ar elpošanas orgānu saslimšanām. Balsta un kustību orgānu sistēmas slimības vai kādas citas tādas saslimšanas, kuru gadījumā roku dzelžu pielietošana būtu vērtējama kā nežēlīga vai cietsirdīga, nav konstatējamas.

Lietā ir epikrīze-izraksts, ko iesniegusi pārvalde, un epikrīze-izraksts, ko iesniedzis pieteicējs. Pieteicējs uzskata, ka pārvaldes iesniegtais dokuments ir viltots, jo divas diagnozes tajā ir pierakstītas rokrakstā. Tomēr abos dokumentos atspoguļotā informācija ir faktiski identiska.

[4] Pieteicējs ir iesniedzis kasācijas sūdzību, norādot šādus iebildumus.

[4.1] Ar Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 6.augusta spriedumu lietā Nr. A420491313 Jelgavas cietuma administrācijas faktiskā rīcība tika atzīta par prettiesisku. Pieteicējam ir tiesības uz atbilstīgu nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu. Turklāt pieteicējs nav līdzatbildīgs, jo ir veicis visas iespējamās darbības, lai samazinātu savu kaitējumu un zaudējumus.

[4.2] Apgabaltiesa nav piemērojusi civiltiesību principus.

[4.3] Izvērtējot atlīdzinājuma apmēru, ir jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse.

[4.4] Apgabaltiesa nepamatoti lietai Nr. A420256815 ir pievienojusi materiālus no lietas Nr. A420491313 un atteikusies izpildīt jau spēkā stājušos

spriedumu.

[4.5] Nenopratinot lieciniekus /pers. B/ un /pers. C/, apgabaltiesa ir pārkāpusi objektīvās izmeklēšanas principu lietā.

[4.6] Apgabaltiesa aprakstošajā daļā nav pilnībā atspoguļojusi pieteicēja iesniegto paskaidrojumu būtību.

[4.7] Jautājumā par nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzināšanu ieslodzītajai personai par nepamatotu tiesību aizskārumu, izmantojot speciālos līdzekļus, nav izveidojusies judikatūra.

[4.8] Apgabaltiesa nepamatoti norādījusi, ka izvērtējamais atlīdzinājuma apmērs ir 1000 *euro*, jo pieteicējs ir vērsies tiesā par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma 13 000 *euro* noteikšanu.

Motīvu daļa

[5] Pieteicējs vērsās tiesā par nemantiskā (morālā un personiskā) kaitējuma atlīdzinājuma 13 000 *euro* noteikšanu. Administratīvā rajona tiesa ar 2016.gada 27.janvāra spriedumu noteica pieteicējam nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu 1000 *euro*. Pieteicējs par pirmās instances tiesas spriedumu apelācijas sūdzību neiesniedza. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 263.panta otrajai daļai spriedums nepārsūdzētajā daļā stājas spēkā, kad beidzies termiņš tā pārsūdzēšanai. Līdz ar to Administratīvās rajona tiesas spriedums noraidītajā daļā ir stājies spēkā, un apgabaltiesa pareizi ir norādījusi, ka tai konkrētajā gadījumā bija jāizvērtē tikai tas, vai par nemantisko (morālo) kaitējumu, kas nodarīts ar Jelgavas cietuma prettiesisko faktisko rīcību, pielietojot roku dzelžus laika periodā no 2012.gada 5.februāra līdz 2013.gada 5.februārim, pieteicējam ir nosakāms atlīdzinājums naudā apmērā līdz 1000 *euro*.

[6] Satversmes 92.pants noteic, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu.

Administratīvā procesa likuma 92.pants noteic, ka ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstīgu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību.

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta pirmo daļu nemantiskais (morālais) kaitējums ir nosakāms atbilstoši aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam un konkrētā aizskāruma smagumam, ņemot vērā iestādes rīcības tiesisko un faktisko pamatojumu un motīvus. Attiecīgi konkrētajā gadījumā apgabaltiesai bija jāizvērtē, vai pieteicēja tiesību aizskārums ir pietiekami būtisks, lai atlīdzinājumu noteiktu naudā.

[7] Nosakot atlīdzinājumu, tiesa pauž valsts nostāju par aizskarto tiesību un paša tiesību aizskāruma nozīmīgumu. Tādējādi atlīdzinājums demokrātiskā un tiesiskā valstī nedrīkst būt nesamērīgi mazs (*Senāta 2016.gada 30.novembra sprieduma lietā Nr. SKA?1214/2016 (A420520313) 6.punkts*).

Senāts ir atzinis, ka atlīdzinājuma noteikšanai ir jāņem vērā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzītais, ka, pat ja valsts ir atzinusi cilvēktiesību pārkāpumu, bet noteikusi atlīdzinājumu, kas ir ievērojami zemāks par minimumu, kādu Eiropas Cilvēktiesību tiesa parasti piešķir par attiecīgu pārkāpumu, persona saglabā upura statusu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 34.panta izpratnē. Līdz ar to, nosakot atlīdzinājumu, tiesai jāsalīdzina Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktais atlīdzinājums līdzīgās lietās un jāņem vērā ne tikai Latvijas ekonomiskās iespējas, bet arī tas, ka atlīdzinājums par nemantisko kaitējumu nedrīkst būt ievērojami zemāks par minimumu, kādu noteikusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa salīdzināmās lietās (*Senāta 2012.gada 20.aprīļa sprieduma lietā Nr. SKA?372/2012 (A42696509) 9.punkts*).

[8] Apgabaltiesa nav izvērtējusi Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteikto atlīdzinājumu līdzīgās lietās, norādot tikai, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākās lietās, pat konstatējot nopietnu pārkāpumu, ir norādījusi, ka šāda pārkāpuma konstatācija var būt taisnīga atlīdzība par jebkuru nemantisku kaitējumu, ko cietusi persona. Lai gan šī atziņa pati par sevi ir pareiza, apgabaltiesa nav ņēmusi vērā, ka lietā „Lavents v. Latvia" (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra spriedums lietā „Lavents v. Latvia", iesnieguma Nr. 58442/00*) konstatētie apstākļi ir atšķirīgi. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktais atlīdzinājums līdzīgās lietās nav vērtēts.

Izvērtējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteikto atlīdzinājumu līdzīgās lietās, Senāts secina, Eiropas Cilvēktiesību tiesa par nepamatotu roku dzelžu piemērošanu atlīdzinājumu ir noteikusi naudā (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011.gada 20.janvāra spriedums lietā „Kashavelov v. Bulgaria", iesnieguma Nr. 891/05, 56.punkts*; *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 29.maija spriedums lietā „Goriunov v. the Republic of Moldova", iesnieguma Nr. 14466/12, 45.punkts*).

Piemēram, lietā „Kashavelov v. Bulgaria" pieteicējam automātiski tika piemēroti roku dzelži, kad viņš pārvietojās ārpus kameras cietuma teritorijā, arī ikdienas pastaigu laikā (*minētā sprieduma 39.punkts*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja Konvencijas 3.panta pārkāpumu un noteica atlīdzinājumu 7000 *euro*. Lai gan konkrētajā lietā tika konstatēts arī Konvencijas 6. un 13.panta pārkāpums un līdz ar to nav iespējams noteikt precīzu atlīdzinājuma apmēru tieši par Konvencijas 3.panta pārkāpumu, tomēr nav pamata uzskatīt, ka par Konvencijas 3.panta pārkāpumu atlīdzinājums naudā netika noteikts.

To, ka par šāda veida pārkāpumiem tiek noteikts atlīdzinājums naudā, apliecina arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā „Goriunov v. the Republic of Moldova". Šajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa, neskatoties uz faktu, ka ieslodzītā persona piecu mēnešu laikā roku dzelžos pavadīja ļoti īsus laika periodus, konstatēja Konvencijas 3.panta pārkāpumu (tas bija vienīgais lietā konstatētais pārkāpums) un noteica nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu 4500 *euro* (*minētā sprieduma 25., 33., 41. un 45.punkts*).

Ņemot vērā minēto, apgabaltiesa, lemjot par atlīdzinājuma veidu, nav izvērtējusi visus apstākļus, un šis pārkāpums varēja ietekmēt lietas iznākumu.

[9] Apgabaltiesa, pamatojot to, ka pieteicēja gadījumā nav nosakāms atlīdzinājums naudā, norādīja, ka, lemjot par nemantiskā (morālā) kaitējuma atlīdzinājumu, ir jāņem vērā arī pieteicēja personību raksturojošo iezīmju kopums, jo tieši šīs īpašības ir bijis pamats aizdomām par iespējamu uzbrukumu, iespējamu nepakļaušanos vai pretošanos, mēģinājumu bēgt vai nodarīt kaitējumu sev un citām personām. Tomēr, kā pieteicējs pamatoti norādījis kasācijas sūdzībā, pieteicēja personību raksturojošo iezīmju kopums jau tika izvērtēts Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 6.augusta spriedumā lietā Nr. A420491313, kurš ir stājies spēkā. Šajā spriedumā tika atzīts, ka pieteicēja personība un uzvedība cietumā nav radījusi pamatu roku dzelžu piemērošanai laika periodā no 2012.gada 5.februāra līdz 2013.gada 5.februārim.

Šajā sakarā norādāms, ka spēkā stājies tiesas spriedums kļūst visiem obligāts, proti, tas kļūst par *res judicata*. Tas ir saistošs ne tikai procesa dalībniekiem, kuriem Administratīvā procesa likuma 263.panta trešā daļa aizliedz no jauna iesniegt tiesā pieteikumu par to pašu priekšmetu uz tā paša pamata, kā arī citā procesā apstrīdēt tiesas nodibinātos faktus, bet arī tiesai, kurai ir pienākums, no vienas puses, nepieļaut pieteikuma par to pašu priekšmetu uz tā paša pamata atkārtotu pieņemšanu (Administratīvā procesa likuma 191.panta pirmās daļas 3.punkts) vai otrreizēju izskatīšanu pēc būtības (Administratīvā procesa likuma 282.panta 3.punkts), no otras puses, izšķirot šo administratīvā procesa dalībnieku citus strīdus, ievērot šādā spriedumā konstatēto faktu prejudiciālo nozīmi (Administratīvā procesa likuma 153.panta trešā daļa). Spēkā stājušās tiesas sprieduma tiesiskās sekas –

neapstrīdamība un negrozāmība – izpaužas tajā, ka to nevar nekādā veidā pārskatīt (revidēt), grozīt vai atcelt nedz tā pati tiesa, kas spriedumu taisījusi, nedz augstākas instances tiesa, izņemot likumā īpaši noteiktus gadījumus (piemēram, Administratīvā procesa likuma 39.nodaļa) vai citus retus gadījumus, kad ir radusies kolīzija starp *res judicata* principu un kādu citu tiesību principu (sal.: *Senāta 2018.gada 12.marta sprieduma lietā Nr. SKC?1/2018 (C30716512) 10.2.apakšpunkts*).

Apgabaltiesa, vērtējot to, vai pieteicēja personību raksturojošo iezīmju kopums varēja būt pamats roku dzelžu lietošanai, faktiski ir pārskatījusi Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 6.augusta spriedumu lietā Nr. A420491313, kurš ir stājies spēkā, tādējādi pārkāpjot *res judicata* principu. Arī šis pārkāpums varēja ietekmēt lietas iznākumu.

[10] Ņemot vērā minēto, Administratīvās apgabaltiesas spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai.

Tā kā Senāts jau secināja, ka ir pamats apgabaltiesas tiesas sprieduma atcelšanai, tad procesuālās ekonomijas dēļ Senāts nevērtēs pārējos kasācijas sūdzības argumentus.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.[1]panta pirmās daļas 1.punktu, 348.panta pirmās daļas 2.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprieda:

atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2017.gada 3.jūlija spriedumu un nosūtīt lietu daļā par nemantiskā atlīdzinājuma noteikšanu līdz 1000 *euro* jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai;

atmaksāt /pers. A/ samaksāto drošības naudu 10 *euro*.

Spriedums nav pārsūdzams.

A. Kovaļevska A. Guļāns V. Krūmiņa